תנ״ך · אחרונים · אור החיים · נביאים

ראשון לציון על יהושע

רבי חיים בן עטר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ראשון לציון על יהושע

רבי חיים בן עטר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ראשון-לציון-על-יהושע/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק א 4
פרק ב 7
פסוק א 7
פסוק ט 10
פסוק יב 11
פסוק יד 12
פסוק כג 14

פרק א

פסוק א

ויהי אחרי מות משה עבד ה' וגו' משה עבדי וגו' צל"ד למה אמר תיבת ויהי שיורה על הצער מלשון ווי היה והגם דכלל זה אינו אלא באומרו ויהי בימי מכל מקום ויהי לבד ג"כ על הרוב תמצא שיורה כן וכזה אמרו רז"ל ואם כונת הכתוב לומר שעל ידי פטירת מרע"ה היה הווי הזה לא צריך קרא דפשוט הוא דכבר אמר ולא קם נביא עוד בישראל ואגב ראיתי לדקדק תיבת עוד שהיה מספיק לומר ולא קם נביא אלא הכונה לומר שלא קם ולא יקום כמשה ובזה לא תקשי לדברי רבותינו שאמרו שבקש שלמה להיות כמשה יצאת בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת ולא קם נביא עוד ביש' כמשה ע"כ ומאי קושי' דמה שאמ' ולא קם הוא על העבר כאו' קם עבר אבל לעתיד לא אמר שלא יהיה ובמה שפירשתי יבא על נכון וא"כ למה הוצרך לומר ויהי כיון שאין לנו תמורתו אין לך ווי כזה גם צל"ד אומרו תיבת אחרי כי תמצא מרבותינו נחלקו מהם אמרו אחרי סמוך אחר מופלג ומהם אמרו אחרי מופלג אחר סמוך בשלמא למ"ד אחרי סמוך אמרינן שיכוין הכתוב לומר דתכף ומיד סמוך למות משה דבר ה' אל יהושע אלא למ"ד אחרי מופלג צל"ד למה יכוין הכתוב להודיענו זה ומה גם צ"ל למה איחר ה' מלומר ליהושע כל האמור, עוד צל"ד מהו כונתו באומרו משרת משה דידוע הוא ואינו צריך לאומרו ומה גם שדבר זה מפורש בתורה ומשרתו יהושע בן נון נער, גם אחר האמת למה לא בחר לציינו אלא בסימן זה משרת משה, עוד צל"ד דמה היא כונתו באומרו משה עבדי מת מי לא ידע בזה ולמה הוצרך להודיע דבר הידוע לכל ישראל כמש"ה ויבכו בני ישראל את משה, ועוד נל"ד למה הוצרך ג"כ לומר משה עבדי וכבר נאמר עבד ה' כמה פעמים וכפי דרכינו בע"ה יתיישב על נכון ולייישב הכתובים אציגה לפניך מ"ש במדרש וז"ל, בשעה שמת מרע"ה היה יהושע בוכה ומתאבל עליו ימי' רבים והיה צועק אבי אבי רבי רבי א"ל הקב"ה למה אתה בוכה וכי לך לבדך מת והלא גם לי מת שמיום שמת אבל לפני שנאמר ויקרא ה' אלקים צבאות כו' ולא עוד אלא שהוא מזומן לחיי עה"ב שנאמר הנך שוכב וגו' וקם וגו' ע"כ באמת תמהתי מנין מצא בעל המדרש לומר זה ומי גילה לו סוד זה ענין יהושע ותשובתו של הקב"ה אין זו אלא נבואה, אכן בעל המדרש דקדק מה שדקדקתי בעצמו ודרש דרשתו כמין חומר והוא למה שהקשתי אומרו ויהי אחרי ירצה לומר ווי היה אחרי מות משה בהפלגה שאחר שעברו ימי בכייתו עדין היתה הבכיה והיינו דחוזרת תיבת אחרי אתיבת ויהי ואומרו עבד ה' היא הסיבה להפלגת הבכי והאבל וז"א והיה צועק אבי אבי כו' כי הוא רכב ישראל ופרשיו ולא קם נביא

עבד ה' כמשה ועדין לא נודע מי הוא בעלן של דברים מי הוא הבוכה ומתאבל ימים עד שאמר הכתוב ויאמר ה' אל יהושע בן נון כי הוא בעל הדבר להיות משרת משה דאם לא היה כי אם טעם דעבד ה' לא יבכ' ויתאבל יהושע יותר משאר ישראל אלא שהוא נוסף עליה שהיה משרתו וז"א בעל המאמר רבי רבי וזהו מה שכיוון הכתוב באו' לאמר פי' כי הוא יהושע צעקתו היתה שהיה אומר אוי לי על רבי אשר מצד זה היה מגדיל בכייתו ואבלותו יותר מכל ישר' באורך הימים ואו' משה עבדי מת פי' וכי לך לבדך מת והלא לי מת ואיה איפה אבקש לי עבד נאמן כמשה אם אתה לא נשאר לך אדון כמוהו גם אני לא נשאר לי עבד כמוהו והמכוון הוא דיהושע בכה בכה כי אין שבר כשברו עד שנחמו ה' כי גם הוא כביכול יגדל לו כאב חסרונו כיהושע כי הוא הבעלים ב"ה והוא דברי המאמ' והלא לי מת שהוא רמוז באומרו משה עבדי מת, ובדרך הלצה ירצה באומרו משה עבדי מת ע"ד או' ז"ל כי על החי לא יקובלו תנחומין כאשר מצינו ביעקב אע"ה אשר נתאבל ימים רבים וימאן להתנחם וגו' וכאן כאשר ראה ה' את יהושע הפליא לעשות וימאן להתנחם אמר לו מה זה יהושע ידוע תדע כי משה עבדי מת והמת יתקבל עליו תנחומין לכן התנחם ועתה קום עבור וגו', וכונת בעל המאמר באומרו והלא מיום שמת אבל לפני שנאמר ויקרא כו' קשה דכתוב זה יורה על חרבן בהמ"ק וגם מה שכתב ולא עוד אלא שמזומן וכו' ק' מה מעלה ומוריד זה לנחמו ליהושע ותו מריה דאברהם מנין יעלה על דעתינו ח"ו שיהיה להפך ופשוט הוא כי הוא בראש הקרואים ואת עצומים יחלק שלל, אכן הנה ידוע כי ב' סיבות היו לפטירת מרע"ה באו' ז"ל א' בשביל דור המדבר שיהיה להם חלק לעה"ב כדרז"ל על פסוק ויתא ראשי עם, והסיבה הב' ארז"ל כי אם היה נכנס מרע"ה לא"י והיה בונה בהמ"ק אין אומה ולשון היתה יכולה ליגע בו, עוד אמרו ז"ל על מה שכתוב מזמור לאסף וגו' קינה מ"ל ואמרו על שהשליך ה' חמתו על העצים ועל האבנים לז"א שיר ומזמור שלא השליך חמתו על ישראל וא"כ אם היה משה נכנס לא"י ובונה בהמ"ק לא היה נחרב והיה ה' שופך חמתו על ישראל ח"ו לז"א אמר ה' ליהושע כי לי יאות למבכי כי הוא גרם לי לבכות על חרבן ב"ה שישלטו בו האומות, ואומרו מיום שמת ידוע הוא שכל המחוסר בילה אין בילה מעכבתו וכאלו מעת פטירתו היתה הבכיה וה' היה מוכרח לעשות זה שלא יכלה שונאיהם של ישראל באפו ובחמתו וכנגד הסיבה האחרת לזכות את דור המדבר לעה"ב אמר ולא עוד אלא שהוא מזומן לעה"ב כי הנה ידוע שיש הפרש בין מזומן לעה"ב ליש לו חלק לעה"ב כי אומרו יש לו חלק לעה"ב זה פשוט וגם הלואי ואולי יזכה בחלקו ובאומרומזומן לעה"ב ר"ל כי אין לו דין וחשבון כי אם ביציאת נפשו הלוך תלך לעה"ב מבלי פקפוק כי מעכשיו מוכן ומזומן לו ואיש

כזה יש לאל ידו לזכות את אחרים שהם דור המדבר ולהשכילך בענין כמצטרך אערכה לעיניך מה שפי' במקרא דועבד חפשי מאדוניו דהנה תמצא דברי רז"ל דאם יבא הב"ה לעמוד בדין עם אברהם יצחק ויעקב אינם יכולין לעמוד לפניו פי' דכל אשר יעשה ה' עם הנבראים הוא מצד שהוא דן אותם בהשואה עמו לא כפי ערך גדולתו ית' שמצד הדין כל העובר על דברו אפילו בשוגג יתחייב ארבע מיתות ב"ד ואין קץ לעונשו אלא בחסדו ית' שמשלם לאיש כמעשהו לפי ערכו ואשר לזה אמרו אם יעמוד הוא בדין לפי גדולתו ית' אינן יכולין כו' ולערך זה אין אדם נכנס לעולמו אלא מצד חסדי האל וכפ"ז לאיש אשר אלה לו אין לו כח לזכות לאחרים בחינה אחרת יותר ממדריגה זו והיא מדריגת ר"ע שאחר התעצמו בשלימות בתורה ובקדושה עד שנתקנא מרע"ה ממנו ונוסף שמת מיתה משונה זה עול גדול לפי הנראה ח"ו וכפי זה הגם שיונח שבערך מלך העולם לא יצא י"ח עכ"ז ע"י המעשה א"צ להתחסד עמו ואפילו אם יעמוד ה' ב"ה עמו בדין יכול הוא לעמוד לפניו וזה הוא אומרו ועבד חפשי מאדוניו והנה כל זולת זה לא יאמר עליו מזומן לעה"ב. באופן לאיש אשר אלה לו מושך עצמו להתענג בג"ע ואחרים עמו משא"כ אם הוא צריך לרחמים על זה אמר ה' ליהושע ולא עוד אלא שהוא מזומן לחיי העה"ב ובזה כל הדור ההוא אתו עמו להתענג באור החיים והוצרך עוד לתת טעם הקב"ה ולא הספיק לו טעם הראשון כי חשש שמא יאמר יהושע בא יבא מרע"ה עד א"י ושם יקבר כאשר מת יהושע מבלי בנין בה"מ לז"א טעם ב' לזכות את דור המדבר לחיי העה"ב:

עוד אפשר לפרש באופן אחר וידוייקו הכתובים ע"ד אז"ל במסכת תמורה אמר רב יהודה בשעה שנכנס מרע"ה לג"ע אמר לו ליהושע כל הספקות שיש לך שאל אמר לו כלום הנחתיך והלכתי וכו' לא כך כתבת בתורה ומשרתו וכו' לא ימיש וכו' מיד תשש כחו ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו ת"ש ספקות בקשו ישראל להורגו א"ל הקב"ה לומר לך א"א לך טרוד אותם במלחמה כו' ע"כ זו היא כונת הכתוב ויהי אחרי וכו' ווי היה כו' לפי שנשתכחו ממנו הלכות התורה משרת משה לאמר מי גרם לו שנמצא גרוע ח"ו משלש מאות הלכות מצד או' משרת משה וזהו שאמר הכתוב לאמר כשהשיב למשה וא"ל לא כך כתבת ומשרתו יהושע וגו' בזה נשתכחו ממנו ובקש מה' להודיעם לו והשיבו ה' משה עבדי מת אי אפשר לך כי תורת משה כבר פי' אין נביא יכול לקבל תורה מפי עליון זולת משה עבד ה' והוא גרם לעצמו כנז' וכאשר בקשו ישראל להורגו א"ל הי"ת לך וטורדם במלחמ' וזה הוא ועתה פי' לא תתן להם פנאי אלא תכף ומיד טרוד אותם ובזה תפטר מהם עוד תתבאר תיבת ועתה קום בדרך רמז ע"ד מה שכתב הרמב"ם בה' כבוד רבו פ"ה מה' ת"ת היה בינו ובין רבו י"ב מיל ושאל לו אדם דבר

הלכה מותר להשיב כו' ע"כ. וכתבו הגהות מימיניות דוקא בנטל רשות מרבו הוא דמותר ברחוק י"ב מיל ע"כ. והנה כאן היה ירא יהושע לנהוג שררה באותו מסע כי הצדיקים במיתתם קרויים חיים והוה ליה כמורה הוראה בפני רבו לז"א הי"ת ליהושע חילוק זה דדוקא בחיים חייתו אה היה משה חי לא היית נוהג שררה שם באותו מסע והמקום כי קרוב אליו וכבפניו דמי משא"כ במציאות זה משה עבדי שאתה ירא ממנו לנהוג שררה בתחומו מת וכיון שמת ועתה קום עבור לא תאחר באומרך לפחות עד שאעבר הירדן לא אנהוג שררה כי אם מעבר הירדן והלאה לא כן אלא ועתה קום בקיומך ואין כאן חשש ונהוג את הרבנות:

פרק ב

פסוק א

וישלח יהושע בן נון מן השיטים וגו' ויאמר למלך וגו' וישלח מלך יריחו וגו' ותקח האשה את שני האנשים וגו' צל"ד מהו אומרו חרש וחז"ל אמרו שאמר להם עשו עצמיכם כחרשים שלא יסתירו דבריהם מכם ולדבריהם יר"ל דחרש האמור כאן שאינו שומע ולא מדבר ויוכר הדבר דכאשר ידברו אליהם לא יענו אותם דבר כמעשה החרשים שאל"כ במה יודע להם שהם חרש שאיני שומע דשמא אפשר שהם שומעים ובהכרח לומר דכאשר ידברו אליהם לא יענו אותם ויהיה זה חרש שאינו מדבר ולא שומע דחרש של תורה הוא אינו מדבר ולא שומע וכל זה לדברי רז"ל וכפי דרכינו ית' באופן אחר. עוד צריך לדעת מי הוא המגיד למלך יריחו ובמה ידע המגיד כי לא נביא הוא ומה גם דבסיפור מעשה האנשים אשר באו העיר לא היה שום רמז לידע ממנו ומה גם לדברי רבותינו שהב' אנשים הם פנחס וכלב פשוט הוא שיתחכמו שלא לגלות הענין ומה גם היותם חרשים כאו' ז"ל לא שומעי' ולא מדברים ואם נתחכמו מאד שראו אותם חרשים אמרו ערמה בדבר אם כן קשה על יהושע למה לא נתחכם לחוש לשמא בזה יבינו כאשר כן היה ועוד קשה מהו ששלח המלך אל רחב הוציאי האנשים וגו' וכי לא היו נכנסים אצלה אלא ב' אנשים והלא כמה וכמה גדולים ושרים הללו יוצאים והללו נכנסים ומי אנשים באנשים שאו' דבריו סתם. ועוד גם היא במה ידעה דעליהם הוא אומר ומהפ' שמשמע דכבר גילו לה הענין האנשים וידעה טעם ביאתם וזה לא יתכן להיות שיגלו לה ח"ו ויהיו מסוכנים ואת"ל שגילו לה קשה לפינחס וכלב אלא ודאי שלא גילו וכיון שכן מהיכן ידעה. ועוד את"ל שהיא ידעה בהם ממה ידעה שהמלך ידע בהם ואפשר שלא עליהם הוא אומר. ועוד אומרו ותקח האשה את ב' האנשים וגו' אימתי היה זה אם אחר

שדברו אליה שלוחי המלך ואיך לא ראוהו קודם שתצפנו ואם קודם מי גלה לה כיון דלא ידעה טעם בואם אליה השלוחים ההמה ואפי' תאמר שידעה היא טעם בואם מי אמר לה שידע המלך שנכנסו לביתה ואת"ל שידעה בכל במה ידעה כי אלו השלוחים באו לזה ועוד צל"ד מה היא כונת המלך בנוסח דבור זה כי לחפור את כל הארץ ולא הספיק לומר לחפור הארץ:

ונראה לומר כי יהושע נתחכם בשליחות האנשי' להיות כי ידוע היה להם לעמים כי ישראל באים אליהם לירש את ארצם ולהאביד נפשותם ומזה הטעם היו נרגשים בני העיר לידע הבאים והנכנסים לעיר מאיזה עם הוא לזה נתחכם יהושע ואמר להם שיעשו עצמם חרשים שאין מדברי' ולא שומעים והטעם שמא יחקרו אותם בלשונותם ויהיו ניכרים דהגם שהיו יודעים ע' לשון עכ"ז להיות רוב דבריהם לשון הקדש ואינם רגילים בלשונות אחרים ניכרים הם וגם לא שומעין מטעם הכתוב בדברי רז"ל, והנה השני צדיקים הללו נתחכמו עוד ביותר שהלכו לבית הזונה לחזק הענין כי לא מבני ישראל המה ולזה כאשר נכנסו לעיר ועשו עצמן חרשים שלא יחקרו בני העיר מאיזה עם המה ומטעם זה נסתפק להם לבני העיר כשם דאפשר שקרה מקרה והיו ב' אנשים חרשים וכל עוד שלא ידעו אותם נפל להם הספק וכיון שנכנסו לבית רחב נתאמת להם כי ערמה היא ומרגלים המה והטעם הוא דהנה ידוע כי הנכנס לבית הזונה אינם נכנסים ב' ב' אלא א' א' כי אין דרך לעשות צרכיו זה בפני זה ואלה נכנסו ב' שמע מינה כי תחבולה עשו שבאו כחרשים והיינו ששלח מלך יריחו אל רחב הוציאי האנשים הבאים אליך אשר באו לביתך דקשה למה כפל הבאים אליך אשר באו לביתך אלא כאן שלל קושיא א' וכי לא תמצא שיבאו ב' אנשים אורחים לביתה לזה דייק לומר הבאים אליך ר"ל שבאו אליך ביחיד והראיה אשר באו לביתך פי' דהנה מסתמא רחב מלבד שהיה לה בית לצורכה היה לה בית א' מיוחד לדבר זנות ביחוד והנה האנשים באו לביתך ר"ל שלא בחרו אלא אותו מקום המיוחד. או אפשר שהיו לה ב' בתים הבא להתאכסן היה לו מקום מיוחד והבא לזנות היה בא לאותו הבית ובזה היתה יודעת מחשבתו ולעולם הבא דרך שם ביחוד הוא בא והנה האנשים באו לביתך פירוש לבית המיוחד לך וזהו הטעם דכפל הבאים אליך לזנות ומי יאמר שלזה באו אשר באו לביתיך המיוחדת לך דייקא והם נכנסו ב' ש"מ דרך ערמה עשו כל מה שעשו ואינם אלא מרגלים דאם היה האמת כן לא היו נכנסיבשניהם והם הטעם שהלכו לשם הוא דהנה הגם דבמסכת ע"ז נחלקו אמוראים חד אמר נחלף אפיתחא דע"ז וחד אמר דזנות כי היכי דנכפייה ליצרן דוקא למיחלף אפתחא אבל למיבת עם הזונה בבית הזנות פשוט הוא דשפיר קרינן ביה אל תפנו אל

האללים וזאת יותר גדולה ממ"ש שהע"ה יד ליד וגו' ח"ו. אכן מצד הכרח שליחותם להעלים עצמם ביותר דשום אדם לא יחשוד בהם כי ידועים הם בני ישראל פרושים מן העריות ובראות' כי נכנסו בית זונה אין לחשוב עוד בהם מי הם האנשי' וחששו עוד הם שמא יעשו להם חקירה ודרישה באכילת דבר איסור לזה כיון שיראו אותם נכנסים לבית הזונה ובפרט למקו' הידוע לכל אין לבדוק להם וכמעשה דר"מ דאיתא בש"ס ולרחב אמרו כי באו להתאכסן אצלה ולא הגידו לה דבר ולא תקשה למה לא חששו שיראו אותם שנכנסו ב' דאפשר דתלו לומר א' גדול בהם והב' משרתו שהם בני העיר להיותם יראים מפחדם ולא יכלו לבדקם בלשונם בדקו אחריהם ובמבואיהם והכריעו מסבר' והחליטו לומר מרגלים עוד טעם שבחרו ליכנס לשם כי משם ידעו מבוקשם אשר באו לרגל כי כל מקום שילכו לרגל לא יספיק להם לדעת כמצטרך כמו בית האשה הנז' כי שם יתקבצו כל הגדולים ושם ידובר עניינם יותר מכל המקומות כאשר כן היה שידעו כי נמוגו וגו' באופן מב' טעמים הללו הלכו לבית רחב ולא הגידו לה סבת בואם שמה אלא מדברי המלך ידעה והכונה כי כן הוא דסימן נתן לה בהם שנכנסו ב' לבית המיוחד לה שאין דרך ליכנס ב' כאחד לאותו מקום הנז' ולהיות כי השלוחים ששלח המלך לא הם הנכנסין לדבר עמה בחדר' בלילה כי היא היתה גדולה וחשובה וזהו שדייק אל רחב לאמר ר"ל כי לא השלוחים הם המדברים אליה אלא השלוחים ידברו אל שלוחיה היוצאים אליה אל פתח הבית ושלוחיה ידברו להם ולא חשש המלך שהיא תטמנה דפשוט הוא שתוציאם דאי אפשר שתחוס על העברים יותר מהם לזה כאשר באה אליה השפחה שלה ואמרה לה כדברים האלה שלח המלך לאמר לה אז נתחכמה והצפינה הא' ולא הניחה אלא א' להיות שאינה צריכה לצפון הב' דהגם שיכנסו פתע פתאום וימצאוהו תאמר כלום במה מסומן להם היותם ב' והרי אין כאן אלא א' כי יש לה מקום שתאמר אותם השנים הלכו להם ומצד המהירות עשתה תיקון לומר כי אין כאן אלא א' עוד תשובה לשליח המלך והלך לו ואז הצפינה אותם בשניהם במקום יותר מסותר כי חששה שמא ישובו אליה לשאול עד לזה העלתם למקום דמן הסתם לא יחפשו בו. ואומ' כי לחפור את כל הארץ משום דחשש שמא תרצה להצילם מידו מטעם כי באו בצל קורתה וצריך אתה לדעת כי רחב היתי' זונה לכל מלכי הארץ דמזה ידעה כי לא קמה עוד רוח באיש וגו' ואם כן מן הסתם לא יכול לעשות המלך הפך רצונה בהיותה בעלת זרוע מצד כל המלכים לזה אמר לה הלא תדע כי דבר זה נוגע לכל מלכי הארץ ואם תעשה רעה דבר זה הוא נגד רצון כל המלכים ובדבר הזה יכולני להרע לך אם לא תרצה להוציאם כי כל המלכים יסכימו להורגך כי אתה אוייבת להם באהבתך לשונאיהם וגם אם תאמר בדעתך כי לא תחוש

לדברי ותצפנם ותכחיד ממני והגם שתדע כי דבר זה גורם השחתת הארץ הלזו כי תאמר בלבבך שתלך מהעיר הזאת קודם השחתה דע כי אנה תלך ואין תפנה לעזרה כי לחפור את כל הארץ באו ולכן אין לבטוח בעצמך ואין לך לאהוב האנשים יותר מכל מאהביך, עוד יתבאר הכתוב על זה הדרך דכאשר שלח לה המלך ידע כי מהנמנע שתוציא הזונה אהובה וחשוקה מביתם ליהרג לזה נתחכם לדבר אליה על זה האופן הוציאי האנשים פי' הוציאי מביתך להיות שהיה הדבור חוץ מהבית כמו שפי' הבאים אליך פי' שאתה חושבת שבאו אליך דהיינו לדבר נשים או הם אומרים לך כי ביאתם היא לך דע לך כי לא כן הוא לא אהבתך הביאתם שאין להם רצון בך ואין ביאתם אלא לביתך לסבה אחרת וזהו אשר באו לביתך פי' שלא אליך באו אלא לביתך והטעם שבחרו ביתך הוא משום כי לחפור את כל הארץ באו וזה לא ימצאו אלא בביתך בית עובר ושב והבטלנים המודיעי' עניני העול' ומביתך ידעו הכל לזה בחרו ביתך באופן אין לך בהם אהבת נשים. עוד נראה כי להיות שחשש המלך שלא תוציאם אליו מטעם א' הוא דהנה ידוע היה להם כי בני ישראל אין מידם מציל ושמא תאמר רחב להציל עצמה יותר טוב הוא לה שתעשה עמהם טובה וישבעו לה שלא יגעו בה יד ותשב לבטח ממה שתוציאם ויהרגום דבהריגת ב' האנשים הללו אין ספק שתמלט העיר מיד ישראל ותשאר היא בסכנה לזה יותר טוב שתהיה לה נפשה לפליטה לז"א אל תדמי בנפשך להמלט מכל עמך כי האנשים הללו לא לביתך לבד באו ויכנסו אלא לכל מקום ומקו' ובכל מקום אשר תדרוך כף רגליהם כן יאמרו אליהם שלא יפגעו בהם וזהו מהנמנע אלא ודאי שמשקרים עליהם וא"כ גם אתה כא' מהם לזה אל תבטח בכזב ופחדי לנפשך והוציאם אלינו:

פסוק ט

ותאמר אל האנשים ידעתי כי נתן ה' וגו' כי שמענו וגו' ואשר עשיתם וגו' ונשמע וימס לבבינו וגו', הכונה בכתובי' הללו הוא על זה האופן כי ב' ענינים היא יודעת הא' הוא אשר נתן ה' לפניכם את הארץ כאומ' ז"ל מסורת היתה ביד האמוריים שיפלו ביד בני יעקב ולז"א יעקב עכרתם אותי ואז"ל צלולה היתה החבית כו' וזו היא ידיעה אחת ועוד ידיעה ידעה כי נפלה אימתם על בני עירה וז"א עלינו ולא הם לבדם אלא וכי נמוגו כל יושבי הארץ ואם תאמרו מנין ידעתי מה שאמרתי כי נתן ה' לכם את הארץ הגם שקבלה היתה בידם שארצם יטלוה בני יעקב עדיין יש להם לומר כאשר ראו שעבר כמה זמן ולא היה זה אפשר שזה יהיה בסוף הדורות לז"א כי הוביש ה' וכו' ר"ל כאשר ראו המעשה הנפלא שעשה להם ה' כי זה הוא העם שבאה עליו המסורת עליהם וכנגד שני דברים האחרים כי נפלה אימתם וכי נמוגו כל יושבי הארץ לזה אמרה ואשר עשיתם לב' מלכי

האמורי הגדולים שהיו בטוחים בהם וישמעו וימס לבבם ולא קמה וגו' ואומ' ולא קמה עוד רוח באיש כי ה' אלהיכם רצונה לומ' הגם שאמרתי לך ב' ענינים עכ"ז טעם דלא קמה עוד רוח הוא מטעם כי ה' אלקיכם אבל גבורתכם לא עשתה כ"כ פחד בכל האומות כי אפשר שיאמרו שיתקבצו כלם עליכם ולא היו מתפחדים אבל מטעם ה' אלקיכם כל העולם פחדו מכם:

או יאמר כי כונתה לומר תדע במה נפלה וגו' ונמוגו הוא מב' טעמים ומשני סימנים כי שמעו אשר הוביש וגו' ועוד כאשר שמענו אשר עשיתם לב' מלכי וגו' ומצד זה ונשמע וימס לבבנו וכנגד מה שהתחילה לומר כי נתן ה' אמרה כי ה' לומר כי הוא מתנתו מתנה ואין מוחה בידו בודאי כי הוא וגו' בשמים ועל הארץ וממנו הכל ובזה גלתה דעתה כי מאמנת היתה באלהותו ית' ואפשר שלזה כונה לומר כן לחששת לא תחיה כל נשמה לזה הוציאה עצמה מכללם כי היא גיורת ולישראלית תחשב באשר היא מאמנת באלהותו יתברך:

פסוק יב

ועתה השבעו נא לי בה' כי עשיתי עמכם חסד וגו', קשה מהו או' השבעו לי בה' כי עשיתי עמכם חסד וכי השבועה היא שעשתה עמהם חסד השבועה היא שלא להורגה בכלל בני העיר כי מה יועיל אם ישבעו לה על החסד והדברים אין להם משמעות והיה לה לומר השבעו לי שתעשו עמי חסד והחייתם וגו' ועוד צל"ד מהו תיבת ועתה היל"ל לכן השבעו וגו' ומה באת לשלול באומרה ועתה ולא זמן אחר, ונרא' לומר בדרך דרש דטעם אומ' ועתה שהוא ע"ד אז"ל אין ועתה אלא תשו' לזה אמר' להם שלא ידינוה כמעשיה המפורסמי' שהרי היא עשתה תשו' או אומרת להם שנתגיירה ללכת בדת משה וישראל עוד יתבאר הכתוב הזה כפי הדין דהנה פסק מרן בש"ע דלא אמרינן הנשבע על דעת חבירו אינו יכול לעשות התרה דוקא בקבל הנאה ממנו אבל בלאו הכי יכול לעשות התרה שלא בפניו והנה כאן היא חששה שהגם שישבעו לה ילכו ויתירו לזה אמרה להם דהשבוע' תהיה על זה האופן דבשביל טובה שקבלו ממנה הם נשבעים לה דבזה אין לחוש עוד להתרה כנז' וז"א השבעולי כי עשיתי עמכם חסד ועשיתם גם אתם שהוא ממש בשביל טובה שעשתה להם וכמעשה דיתרו שהשביעו למשה בשביל טובה שעשה לו דמצד זה לא עשה משה התרה קודם רצון יתרו עד שהלך אצלו והתיר כן הוא במציאות שלפנינו שבקשה שתהיה השבועה בשביל טובה שעשתה עמהם ואומ' תיבת ועתה אפשר שחששה לשמא ימסרו מודעה על שהם אנוסי' בדבר ויריאים שמא יתגלה ענינם לז"א להם ועתה פי' תכף ומיד קודם שתמסרו מודעה לבטל שבועתכם

ועוד אפשר שנתכונה לומר ועתה אחר שהוכר שעשתה עמהם החסד דבשלמא אם היתה מבקשת מהם שישבעו לה בעת שלוח המלך מלאכים אל רחב להוציאם אז לא היתה חלה השבועה בשום אופן כי אנוסים המה ותנן נשבעים לאנסים וגו' ושבועתם אינה שבועה מה שאין כן אחר שעשתה עמהם חסד שלא מלבד שלא גילתה סודם אלא שהוסיפ' עוד לעשות להם כמה שמירות שאמרה למשרתי המלך כן באו וגו' ולא ידעתי אנה הלכו ועוד אמרה רדפו אחריהם זה חסד גמור שהצילתם ממש וזהו או' ועתה וגו' כי אתם רואים שעשיתי חסד והצלתי אתכם במה שהטמנתי אתכם וגם שלחתים מלבקש אתכם עוד במה שאמרתי להם רדפו אחריהם ונוסף אם תרצה לגרש אותם מביתה כל הפוגע בהם תחלה ימיתם והיא אדרבה צפנתם חדר לפנים מחדר לזה ועשיתם גם אתם וכו' ואולי לזה לא הטמינה אותם בשניהם אלא ותצפנו לא' כדי שהאחד ישמע את אשר מבקשים אחריהם ומה שתדבר האשה להאמין בחסדה ולהכיר בטובתה כדי שישבעו לה על אופן המועיל:

פסוק יד

ויאמרו לה האנשים נפשינו תחתיכם וגו'. צל"ד מה היא כונתם באומרם נפשינו תחתיכם למות ועוד מה הוא אומרם אם לא תגידי את דברינו זה מהו הדבר שמורים באצבע אם לא תגידי את דברנו זה ולמה הוצרכו לומר תיבת זה. ועוד מהו שחזרו לומר והיה בתת ה' דמשמע שהוא דבר אחר. ועוד אומרם חסד ואמת שמשמעו כאו' ז"ל תמיד חסד של אמת ובכאן לא שייך דהנה היא הקדימה לעשות עמהם טובה והם פורעים טובתה, אכן נראה דכן אמרו לה על מה ששאלה להחיות את בית אביה אמרו לה הריכם עתה בסכנת מות והיא ממש החיית אותם בכל מאמצי כחה ובעצתה לזה אמרו הגם שיתחייבו מיתה בית אביה דרחב מדין לא תחיה כל נשמה הנה הם נתנו כופר נפשם ונפשות האנשים במקומם פירוש שהחיו נפשות הצדיקים והוא פדיון נפשם ואומרם אם לא תגידי את דברנו זה הכונה היא זה שאנו מגלים לך שלרגל באנו לפי שאז גילו לה שכן הוא ממה ששתקו והסכימו לדבריה וגם ממה שאומרים נפשינו תחתיכם וגו' גילו דעתם שכן הוא בבירור והגם שגם לדעתם של בני יריחו ידעום עכ"ז לא בבירור כי מי הגיד להם ועדיין יכולין להכחיש משא"כ עתה שגילו עצמם בבירור כי מרגלים המה להם והטובה השנית שאומרים והיה בתת ה' וגו' הוא דבר חדש דמלבד שיחיו את בית אביה אלא שיטיבו להם תוספת טובה שלא בקשו מהם ואו' ואמת כי לא שייך בישר' שיצטרכו לה עוד להטיב להם ולומר שאין החסד שיעשו עמה תשלום חסד שלה כי זה פרעונו הוא שגם הם יחיו בית אביה וקרוביה והטובה הזאת היא של אמת כי בערך הבטחת

חיות בית אביה שהוא תשלום חסדה תקרא הטובה הב' של אמת להיות שאינה תשלום גמול באופן שהבטיחוה לעשות מה ששאלה כאומרם נפשינו תחתיכם והבטיחוה עוד להטיב לה כנז':

עוד נראה. כי הצדיקים הללו חששו שמא רחב כל כונתה עד שישבעו לה ותלך ותודיע את עמה ואת מולדתה באופן שלא ירגישו הם בעצמם שגילתה סודם והשבועה תועיל לה שתהיה מונחת בידה אם יכנסו ישראל לארץ תוציא אותה אליהם ויקיימוה מטעם שהם שלוחים של ישראל כמותם ותא' כי היא נתחסד' עמהם ונשבעו לה ואם יקר מקרה להם וימותו היא מה בידה לעשות להם ופשוט הוא שמפני זה לא יפטרו משבועתה לזה אמרו כי שבועתם היא דוקא ע"ז האופן נפשינו תחתיכ' נפש תחת נפש והם תהיה ההצל' כפועל שימלטו וחיתה נפשם אז שבועתם שבו' ובזה לא נשאר להם שום חששא של רמאות כי אם ימותו הם שבועה אין כאן ודקדקו לומר בתת ה' לנו את הארץ וגו' פי' שיהיו קיימים עד שובם שמא כאשר יצאו מהעיר תודיע את דרכם לבני עמה לז"א בתת ה' לנו וגו' ובזה יתפרש מה שכתוב אח"כ ויאמרו לה האנשים נקיים אנחנו משבועתך הזאת אשר השבעתנו שאין לו משמעות מהו נקיים ורש"י פירש דחוזר על אם לא תעשה תקות חוט השני והוא פשוט אלא שהכתוב לא דבר ישר שהיל"ל קודם את תקות וגו' ואח"כ יאמר נקיים אם לא תעשה ועוד למה לא אמרו לה זה עד שהורידה אותם בעד החלון ועוד למה לא נאמר בכתוב כי בעת שאמרה השבעו לי נשבעו לה:

אכן המכוון הוא לפי מה שפירשתי שהם היו מסופקים שמא תרמה אותם כנז' לז"א הגם שהשביעה אותם ואמרו אמן עכ"ז אין שבועתם שבועה מטעם שעדיין לא חלה השבועה לפי שהיתה על תנאי אם לא תגידי ואחר האמת אינה שבועה כל עוד שלא יתקיים התנאי לזה כאשר ראו האנשים ב' דברים שעשתה להם הוסרו להם ב' חששות שהיו להם האח' היא שמא בעיר עצמה תרמה אותם לתופשם חיים והב' שתעשה ערמה שיפגעו בהם הרודפים לזה כאשר ראו שהוציאה אותם דרך חומה ממש שלא יצאו תוך העיר הרי הוסרה חששא ראשונה וגם נתאמת כי לבה נכון בלי מרמה ועלילה וזה יגלה כי לא תערים באמצעות הרודפים ובמה שסיימה דבריה ויעצה אותם דרך אשר ילכו בה וימים אשר יחבאו שיעור הליכת הרודפים נתברר בירור גמור כי אין כאן מרמה ותחבולה וטובתה וחסדה גדול עליהם אז קיימו וקבלו עליהם השבועה מעתה בלא ספק תנאי ולזה אמרו אחר שראו ב' דברים האמורים שעשתה להם אמרו לה האנשים נקיים וזכאים אנחנו משבועתך פי' שאין לנו פקפוק אשר השבעתנו פי' כאשר השבעתנו כן הוא. או יאמר אשר השבעתנו על דעתך בלי תנאי שכבר נתברר לנו שלא תגידי ואחר שנגמר

הענין להם אמרו לעשות סימן בחלון תאסף אל ביתה בית אביה ואמה וגו' להמלט עמה כי מקודם להיות הדבר בעיניהם רפוי לזה לא צוו לה לעשות עד עתה הגם שאמרו אח"כ ואם לא תגידי לא אמרו כבתחילה שתלו עיקר השבועה באם אלא אחר שגמרו הענין התנו ואם תעשה אז חל הנדר והם חששו לחששא רחוקה והיא דשמא תגלה המקום ואשר יעצתם ללכת בו או אפשר שחששו שאחר שראתה כי גמרו בדעתם השבועה בלא שום תנאי אז אין לה בית מיחוש לירא מהם ותלך ותגלה הענין לזה אמרו בסוף כל הדברים ואם תגידי כו' וכפ"ז בהכרח לומר שהיו נותנים לה הכל בכתב. עוד נראה שכונתם באמרם ואם תגידי כו' שחששו שמא או ע"י שאלה או שלא ע"י שאלה תגלה סימן התקות חוט השני וכאשר ידעו דבר זה הזולת ילך כל אחד ויעשה כמעשה הזה וכשיהיה זה מן הנמנע שיפטרו כל העושים כן מספיקא לזה אמרו לה ואם תגידי את דברינו זה פי' שאנו אומרים לך עתה לעשות חוט השני בחלון והיינו נקיים כי אין אנו מבטיחים אותך אלא על בית א' וכאשר יהיו הרבה בתים בסימן זה אין שמירה לאחת מהם ואין כאן שבועה להחיותך והשיבה אותם על כל הנשמע מדבריהם כן הוא ואמרה כן הוא פי' ותקשרי החוט ולא תגלה טעם הקשירה של החוט כדבריהם:

פסוק כג

וישובו שני האנשים וגו' ויבאו אל יהושע וגומר ויאמרו אל יהושע כי נתן ה' וגו' צל"ד מה היא הכונה באו' את כל המוצאו' ואם הוא לומר שספרו לו כל המעשה שעבר עליהם לא הי"ל לשון המוצאות. ועוד למה חזר עוד לומר ויאמרו ולא כלל גם ענין זה בכלל אמירה ראשונה ונראה לומר כי יכוין לומר ענין הנפלא אשר הפליא ה' והנה יש לפעמים אשר יקרה לאדם מקרה טוב בלא מבוקש וזה מחסדי האל עליו אבל לא יגדל החסד כ"כ כמו כאשר יקרנו רע ומר וזה אדרבה יהיה לו לתרופה ותעלה והנה האנשים הללו הלכו לבית רחב ע"מ שלא יגלו עצמם אדרבה שבזה יהיו נסתרים ולא יחשדו אותם ולא יבקשם אדם כי מדרך העולם שלא יתגלהוהנואף אשר עינו שמרה נשף כן אמרו האנשים ונתיעצו לעשות גם כי משם ידעו הכל כי מי הוא שיעלה בדעתו כי בני ישראל הקדושים באים לבית הזונה וכאשר ידעו אותם האנשים כי מרגלים הם הנה שמו נפשם במצודה רעה. כי איך יתכן שהזונה ההיא לא תמסרם בידם ואדרבה ידה תהיה בהם בראשונה מכמה צדדים לפי שהיא היתה יושבת ברומו של עולם וגדולי הארץ נמצאים אצלה ואיך יתכן שימלטו מידה ואעפ"כ מצד שלא הריעה להם אדרבה היא המליטה אותם ונוסף שגלתה להם פחת ופחד אשר בלב כל המלכים וגדולי הארץ וזה יגיד כי הטובה אשר אירעה להם אינה כפי הטבע דלפעמים שימצא אדם מציאה טובה או קנין טוב או אדם

טוב אשר יטיב לו וזה מצא מציאה יקרא אבל מציאות זה שאדרבה הטובה וחסד הוא המבקש אותם ממקום למקום ואפילו מצאם מקרה רע ומר ממות שם הטיב להם ונהפך הרע לטוב ממש כאמור בענין לזה דקדקו לומר את כל המוצאות אותם פי' שהטובות מצאום ור"ל שהטובה בקשה עליהם ואחר שספרו לו כל זה הוסיפו לומר לו דעת עצמם כי הם ידעו במה שראו כי ודאי נתן ה' להם וגו' וזה הפך ממה שעשו המרגלים ששלח משה שאחר שספרו מה שראו חזרו עוד לומר דעת עצמם כי לא יוכלו לעלות אל הארץ והצדיקים הללו עשו בהיפך ואפשר לרמוז במה שאמרו כי נתן כו' בידינו לומר כי הם לבדם יכולים לקחת את הארץ וטעם שכפלו לומר כי נתן וגו' וגם נמוגו וגו' הם ב' ענינים האחד כי ידעו בודאי כי להם נתנה הארץ ועוד שלא יצטרכו להצטער עם יושביה כי נמוגים המה ואפי' להלחם עמהם אינן צריכין:
תושלב"ע